

Kamu Politikası ve Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği¹

Canan Budak²

Ceray Aldemir³

Özet

“Tanımlar, tanımlananlara değil, tanımlayanlara aittir”

Toni Morrison

Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıklara dayandırılan rollerin toplumsal ilişkiler içinde inşa edildiği; evrensel düzeyde kamusal yaşamın tüm katmanlarını dikey biçimde kesen tarihsel bir iktidar ilişkisidir. Bu patriarkal yapı, devletin karar alma mekanizmalarını biçimlendirmekte ve kamu politikalarının heteronormatif, sınıfsal ayrıcalıklara dayalı erkek özneye göre formüle edilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla siyasal temsildeki eşitsizlik, toplumsal yaşamda deneyimlenen eşitsizliklerin yeniden üretimiyle sonuçlanmaktadır.

Bu çalışmada, kamu politikası sürecinin toplumsal cinsiyet açısından nötr görünen ancak fiilen cinsiyetçi ve eşitsizliği yeniden üreten yapısı tartışılmaktadır. Bu tartışma, kamu politikalarının yalnızca çıktılarında değil, üretim süreçlerinde de eşitliğin sağlanması gerektiğini savunan feminist kuram bağlamında yürütülmüştür. Çalışmanın temel önermesi, kamusal karar alma mekanizmalarında toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan, toplumun bütün üyelerine eşit mesafede kamu politikaları üretilemeyeceğidir.

- 1 Bu çalışma Ceray ALDEMİR yönetiminde Canan BUDAK tarafından 2020 yılında tamamlanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Kamu Politikası Üretim Sürecinde Kadın Milletvekillerinin Etkileri (1983-2018)” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Tez numarası: 653844.
- 2 Doktorant, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, cananulku@posta.mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7424-6738
- 3 Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, cerayaldemir@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7996-4886

Çalışmanın birinci bölümünde, Türkiye’de kamu politikasının resmi unsurlarının cinsiyet kompozisyonu incelenmekte ve devletin kurumsal yapısının erkek egemen niteliğine dikkat çekilmektedir. İkinci bölümde ise toplumsal cinsiyet eşitliği hedefiyle geliştirilen kurumsal mekanizmalara bazı örnekler -kritik eşik, cinsiyet kotaları ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme-kuramsal çerçevede değerlendirilmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, “herkes için kamu politikası” fikrinin yalnızca normatif bir ideal değil, demokratik yönetişimin zorunlu bir koşulu olduğunu ortaya koymaktadır.

GİRİŞ

Cinsiyet, patriarkal toplumsal yaşamın en eski ve yaygın sosyo-politik ayırım eksenidir. Bu ayırımı, siyasal iktidar ve egemenlik tarihsel olarak eril olanla özdeşleştirmiştir. Daha açık bir ifade ile siyasal iktidarın toplumsal cinsiyeti, heteroseksüel erkektir (Lipson, 2005: 107). Devlet, bu iktidarın somutlaştığı başlıca araç olarak, cinsiyet ilişkilerinin hem ürünü hem de taşıyıcısı konumundadır. Bu bağlamda Çakır (2013), politika üreten kurum olarak devletin hem yapısal örgütlenme biçimi hem de temsil düzlemi bakımından bir ‘erkekler kulübü’ olduğunu belirtmektedir (s. 43). Devlet, hegemonyal bir düzenin kurumsal ifadesi olarak cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerini norma dönüştürmekte; bürokratik söylem ve pratikler aracılığıyla bu ilişkileri yeniden üretmektedir. Erkeğin ‘aktif ve yönetici’, kadının ise ‘pasif ve bağımlı’ olarak kodlanması, yalnızca kültürel bir kalıp değildir. Aynı zamanda kamusal bürokrasinin işleyişine sinmiş eril normların kurumsal bir izdüşümüdür. Böylece siyasal alanın ve siyasal kültürün erkek egemen yapısı, yalnızca politikaları değil; onların toplumsal sonuçlarını da belirlemektedir. Bu nedenle kamu politikası sürecinde kadınların karar alma ve uygulama mekanizmalarına dâhil edilmesi hem toplumsal adaletin hem de politikaların kapsayıcılığının ve etkililiğinin önkoşuludur (Çakır, 2013: 42-45; Millett, 2018: 45-48).

Dünya genelinde kadınların siyasal yaşamdaki varlığı, son otuz yılda belirgin bir artış eğilimi göstermektedir. Kadınlar giderek daha fazla devlet başkanlığı ve başbakanlık gibi yüksek düzeyli siyasal pozisyonlara ulaşmakta; ulusal parlamentolardaki kadın temsil oranları da düzenli olarak yükselmektedir (Krook ve Childs, 2010: 3). Ancak bu ilerleme, niceliksel eşitlik açısından hâlâ sınırlıdır ve parlamentolar erkek egemen alanlar olma niteliğini korumaktadır. Parlamentolar Arası Birlik (Inter-Parliamentary Union – IPU) tarafından hazırlanan *Parlamentolardaki Kadınlar: 1995-2025* raporunda, dünya genelinde ulusal parlamentolardaki kadın temsilci oranının 1995 yılında %11,3 olduğu, 2025 yılında bu oranın %27,2’ye yükseldiği açıklanmaktadır. Raporda, bu artışın iki temel unsura dayandığını

belirtilmektedir: (i) orantılı temsil esasına göre tasarlanmış seçim sistemleri ve (ii) cinsiyet kotası uygulamaları. 2024 yılı verilerine göre, cinsiyet kotası uygulayan ülkelerde kadın temsil oranı ortalama %31,2 iken, kota uygulamayan ülkelerde bu oran %16,8'dir. Bu veriler, nicel eşitliğin kendiliğinden değil, zorlayıcı ve/veya teşvik edici mekanizmalarla mümkün olduğunu göstermektedir (IPU, 2025b).

Kadınların siyasal yaşamdaki varlığı artsa da siyasal alanın erkek egemen yapısı dönüşmeye dirençlidir. Bu durum, yalnızca nicel temsildeki yavaş ilerlemenin değil; nitel temsil eksikliğinin de temel nedenidir. Siyasal alanın bir 'erkekler kulübü' olarak kodlanması, kadınların temsil oranlarını düşürmekle kalmamakta, politika yapımının içeriğini de etkilemektedir. Böylece toplumsal yaşamı düzenleyen politikalar çoğu zaman, kadınların deneyimlerinden ve gündelik yaşam gerçekliklerinden bağımsız biçimde; erkekler tarafından ve erkekler için formüle edilmektedir (Çakır, 2013: 42-45; Krook ve Childs, 2010: 3).

Bu çalışma, erkek egemen devlet organları tarafından üretilen ve uygulanan kamu politikalarının, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten yapısına odaklanmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, kamu politikası sürecinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren yapısı, başat unsurlar olan devlet organları bağlamında tartışılmış ve Türkiye özelinde yasama, yürütme ve yargı organlarının nicel cinsiyet kompozisyonu ile örneklendirilmiştir. İkinci bölümde ise kamu politikası sürecinin eril doğasını dönüştürmede etkili olduğu kanıtlanmış toplumsal cinsiyet eşitliği politikası mekanizmalarına yer verilmiştir. Böylece çalışmada, kamu politikası sürecinin cinsiyetlendirilmiş doğası ve bu süreci eşitlik yönünde dönüştürmeye yönelik bir tartışma yürütülmüştür.

1. KAMU POLİTİKASI SÜRECİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİ YENİDEN ÜRETEYEN YAPISI

Kamu politikası sürecinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretme biçimlerinden biri, siyasal temsildeki dengesiz görünümdür. Kadınların siyasal alandaki varlığı, toplumsal yaşamın her alanında etkili olan politika üretim sürecinin niteliğini de belirlemektedir. Bu bağlamda, "kadınların sayısal olarak daha fazla temsil edilmesi, kamu politikalarının cinsiyetçi doğasını dönüştürmeye yeterli midir?" sorusu gündeme gelmektedir. Bu soruya yanıt arayan araştırmalar, kadınların betimleyici temsiline etki eden kültürel, ekonomik ve siyasal faktörleri incelemekte ve nicel temsilin artmasıyla politika sonuçları arasında doğrudan bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Zira parlamentolarda kadınların sayısı artıkça, toplumsal

yaşamda kadınların karşılaştığı sorunlar da daha sık politika gündemine gelmekte ve eşitlik konusundaki tartışmaların kapsamının genişlemektedir (O'Brien ve Piscopo, 2019: 53).

Kadın temsilciler, toplumsal yaşamda kadın deneyiminin bilgisini siyasi alana taşıyarak, karar alma süreçlerinin içeriğini dönüştürmekte ve siyasi kültürde dönüşüm yaratmaktadır. Bu bulgular, temsilin yalnızca niceliksel bir mesele olmadığını, aynı zamanda niteliksel bir dönüşüm potansiyeli taşıdığını ortaya koymaktadır. Ancak bu potansiyelin hayata geçebilmesi, kamu politikası sürecinin yapısal erkek egemenliğinin aşılabilmesine bağlıdır — nitekim bir sonraki başlıkta ele alınacağı üzere, politika yapım döngüsünün kendisi patriyarkal bir zemin üzerinde işlemektedir (O'Brien ve Piscopo, 2019: 53; Krook ve Childs, 2010: 3).

Kadınların parlamentolardaki nicel ve nitel temsiline odaklanan çalışmaların ortak bulgusu, erkek egemen yapılardan çıkan kamu politikalarının, en iyi ihtimalle, toplumsal cinsiyet eşitliğine kör olduğudur. Yani kamu politikasının resmi unsurları ve uygulayıcı organları, kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsiz toplumsal yaşam deneyimlerini dönüştürmek yerine, çoğu zaman bu eşitsizliği yeniden üretmektedir (Krook ve Childs, 2010: 3).

Kamu politikası, en genel tanımıyla “hükümetlerin yapmayı ya da yapmamayı seçtiği her şey”dir (Dye, 2013: 3). Bu tanım, eşitlik politikalarının yalnızca alınan kararlarla değil, alınmayan kararlar ve uygulanmayan önlemlerle de şekillendiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin toplumsal cinsiyet politikası iki farklı yönde gelişebilir: eşitliği güçlendirmek ya da eşitsizliği yeniden üretmek. Eşitlik yönündeki politikalar, toplumsal yaşamın farklı alanlarına -siyasal katılım, eğitim, istihdam, erken yaşta evlilik, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri gibi- odaklanan zorlayıcı veya teşvik edici mekanizmalarla inşa edilmektedir. Buna karşılık, eşitsizliği yeniden üreten politikalar, bu alanlarda eylemsizlik, yani hareketsiz kalma biçiminde gelişmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmenin en görünmez yolu da işte bu kurumsal eylemsizliktir. Hükümetlerin somut adımlar atmaması, uygulamaların yetersiz bırakılması ya da bütçelerde cinsiyet eşitliğini gözetmeyen dağılımlar yapılması, kamu politikasının pasif biçimde eşitsizliği sürdürmesine neden olmaktadır.

Kamu politikalarının temel amacı, toplumsal yaşamın düzenlenmesini ve kamusal yararın sağlanmasını temin etmektir. Bu politikalar, gündem belirleme, formülasyon geliştirme, uygulama ve sonuçların değerlendirilmesi gibi aşamalarından oluşan döngüsel bir süreç içinde işlemektedir (Çevik ve Demirci, 2012: 11-14). Modern demokratik toplumlarda politika sürecine

çok sayıda katılımcı dahil olsa da başat konumda olan unsurlar devlet organlarıdır. Toplumsal sorunlar yasama organının gündemine gelmekte ve bu sorunlara ilişkin yasal düzenlemeler de yine yasama organı tarafından oluşturulmaktadır. Kanunlar uzun vadeli politika belgeleri niteliğindedir. Öte yandan, yürütme hem bu kanunların hem de çeşitli strateji belgeleriyle geliştirilen hükümet politikalarının uygulanmasından sorumludur. Yargı ise hem kanunların anayasa ve uluslararası sözleşmelere uygunluğunu hem de uygulamaların hukuka uygun sınırlar içinde kalmasını güvence altına almaktadır (Akman, 2019: 56-57; Çevik ve Demirci, 2012: 35-36; Yıldız ve Sobacı, 2015: 20).

Kamu politikası süreci, varlığı devlete bağlı bir mekanizma olduğundan, siyaset bilimi ve kamu yönetimi disiplinleriyle iç içedir (Shafritz vd., 2017: 38). Bu süreç, daima siyasal alan içinde hayat bulmaktadır ve siyasal alan, doğası gereği kamusal alanın kalbindedir. Kamusal-özel alan ayrımı, siyasal düşünce tarihinin en eski ve en kalıcı ikiliklerinden biridir. Bu iki alanın sınırları zamana ve toplumsal bağlama göre değişse de hükümetler daima kamusal alanda konumlanmış; hane içi ise özel alanın sınırları içinde tanımlanmıştır (Lamoureux, 2015: 215).

Berktaş (2016), kadınların kamusal alanda gerçekleşen yönetim faaliyetlerinden dışlanmasının bilinen kökenlerinin, demokrasi ve katılım kavramlarının doğduğu Antik Yunan'a kadar uzandığını belirtmektedir. Nitekim Antik Yunan demokrasisi, kadınların yurttaşlık haklarından dışlandığı bir sistemdir (s. 121-122). Bu tarihsel mirasın şekillendirdiği patriyarkal tahayyül, toplumsal yaşamı biyolojik cinsiyet üzerinden tanımlamış; kamusal alan ile özel alan arasında keskin bir ayrım üretmiştir (Delphy, 2015: 245-247; Mathieu, 2015: 76-77). Bu kurguda özel alanın toplumsal cinsiyeti kadın olarak kodlanırken, kamusal alan erkeklikle özdeşleştirilmiştir. Kadın, özel alanın doğal öznesi; bakım, yeniden üretim ve ev içi rollerin taşıyıcısı olarak görülmüştür. Buna karşılık erkek, kamusal alanın meşru öznesi haline gelmiş; kamusal karar alma süreçlerinde üstün konum kazanmıştır (Çakır, 2001: 377-399).

1.1. Erkek Egemen Kamusal Alanda Politika Yapım Süreci

Kamu politikası süreci, modern demokrasilerde eşitlik, temsil ve toplumsal refahın kurumsal güvencesidir. Ancak bu süreç, tarihsel olarak toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız değildir. Modern devletin karar alma mekanizmaları, görünüşte rasyonel ve nötr bir işleyişe dayanırken, esasen patriyarkal toplumsal düzenin değerlerini ve normlarını yeniden üretmektedir. Bu nedenle kamu politikası süreci, çoğu zaman eşitliği tesis

eden değil, mevcut eşitsizlikleri kurumsal süreklilik içinde yeniden üreten bir alan olarak işlemektedir (Dahlerup, 1980: 1-2).

Siyasal alan, toplumsal sistemden ayrı bir yapı değildir; aksine, onun işlevsel bir yansımasıdır. Kamu politikası da bu toplumsal sistemin değerler dizgesinin bir ürünü olarak biçimlenmektedir. Tarihsel olarak kamusal alanın kalbinde konumlanan siyasal alanın toplumsal cinsiyeti de heteroseksüel erkek olarak kodlanmıştır. Dolayısıyla kamu politikası, üretildiği alan, onu tasarlayan aktörler ve uygulama süreçleri bakımından, yapısal olarak patriarkal bir epistemoloji üzerine kuruludur (Lipson, 2005: 107; Nwankwor, 2019: 263).

Modern demokratik devletlerde politika kararları, biçimsel olarak ‘cinsiyet eşitliği ilkesine uygun’ bir dil ile üretilmektedir. Ancak bu nötr dil, gerçekte eşit olmayan toplumsal koşulları görünmez kılmakta ve sonuçta eşitsizliği yeniden üretmektedir. Kadınlar ve erkeklerin yaşam deneyimlerinin, kaynaklara erişimlerinin ve kamusal karar alma süreçlerindeki güçlerinin eşit olmadığı bir dünyada, ‘cinsiyete nötr’ politikalar eşitsizliği gidermek yerine, onu meşrulaştıran bir işlev görmektedir. Dolayısıyla kamu politikası süreci, niyet bakımından eşitlikçi bir iddiayı taşısa da pratikte erkek egemen siyasal kültürün kurumsal bir uzantısıdır. Cinsiyete nötr politikalar, kasten ayrımcılık hedeflemese de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürekli olarak yeniden üretmektedir (Dahlerup, 1980: 1-2; Krook ve Childs, 2010: 3).

Kamu politikası sürecinin patriarkal karakteri, yalnızca politika çıktılarında değil; bu çıktıları üreten kurumsal yapıların kendisinde de izlenebilir. Erkek egemen siyasal kültür, devletin üç temel organı olan yasama, yürütme ve yargı mekanizmalarına nüfuz ederek, karar alma süreçlerinde kadınların temsiline dair görünür bir dengesizlik yaratmaktadır. Dolayısıyla temsil eşitliğini tartışmak, yalnızca normatif bir mesele değil; doğrudan bu kurumların nicel cinsiyet kompozisyonunu incelemeyi de gerektirmektedir (Borderick, 2012).

1.2. Kamu Politikasının Resmi Unsurlarında Temsil Eşitliğinin Durumu: Yasama, Yürütme ve Yargı Organlarının Cinsiyet Kompozisyonu

Kamu politikası sürecinin cinsiyetçi yapısı, siyasal alanın tarihsel olarak erkek egemen biçimde örgütlenmesinin bir sonucudur (Nwankwor, 2019: 263). Birinci dalga kadın hareketinin en önemli kazanımı, kadınların hukuken eşit yurttaş statüsüne kavuşması ve siyasal katılım hakkı önündeki yasal engellerin kaldırılması olmuştur. Bu gelişme, kadınların siyasal alana bireysel düzeyde katılımının önünü açsa da toplumsal katılımın önündeki yapısal

engelleri ortadan kaldırmamıştır (Donovan, 2015). Zira bireysel katılım, yalnızca oy kullanma hakkı gibi hukuki eylemlerle sınırlıyken; toplumsal siyasal katılım, insan ilişkileri, örgütlenme ve güç ağlarıyla etkileşimi gerektirmektedir. Günümüzde kadınların toplumsal siyasal katılımı önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. Ancak toplumsal yaşamda karşılaştıkları çok boyutlu eşitsizlikler, bu sürece etkin biçimde dahil olmalarını engellemektedir (Güneş-Ayata, 2010: 261-265). Kadınların toplumsal siyasal katılımının önündeki başlıca engeller şu şekilde özetlenebilir:

- Ekonomik bağımsızlıktan yoksunluk ve/veya zaman yetersizliği,
- Siyasetin ‘erkek işi’ olduğuna dair kültürel algılar,
- Eğitim yetersizliği ve/veya siyasal bilinç eksikliği,
- Siyasal alanın eril ilişkiler ağları içinde işlemesi,
- Kadınların özel alanla özdeşleştirilmesi ve bu alanla sınırlandırılması (Demir, 2015: 22).

Parlamentolar yalnızca temsil alanı değil, aynı zamanda bir çalışma alanı olarak da toplumsal cinsiyet kodlarıyla biçimlenmiştir. Daha açık bir ifade ile parlamentolar, cinsiyetlendirilmiş davranış kalıplarının ve iş bölümlerinin yeniden üretildiği kurumsal yapılardır. Kadın parlamenterler çoğu zaman ‘uyumlu, sessiz ve edilgen’ davranmaya yönlendirilmekte; kamusal görünürlükleri sınırlandırılmaktadır. Bu durum, özellikle kadın temsil oranının kritik eşik altına kaldığı ülkelerde daha belirgin hale gelmektedir (O’Brien ve Piscopo, 2019: 65-66).

Parlamentoların eril karakteri, bireysel bir hak ihlali yaratmakla kalmayıp, toplumsal temsilin niteliğini de bozmaktadır. Kadınların deneyim ve bakış açılarının karar alma süreçlerinden dışlanması, kamu politikalarının hem içerik hem de etki bakımından daralmasına neden olmaktadır. Zira nüfusun yarısını oluşturan bir toplumsal grubun dışlandığı politika süreci, kaçınılmaz biçimde eksik ve tek boyutludur. Bu nedenle eril parlamentolarda, toplumsal cinsiyete duyarsız biçimde şekillendirilen kamu politikaları, etkililik ve kapsayıcılık bakımından yapısal sınırlılıklara sahiptir (Johnson, 2019: 428).

Kamu politikası süreçlerinde erkek egemen yapının en görünür olduğu alanlardan biri, karar verici ve uygulayıcı pozisyonların nicel cinsiyet dağılımıdır. Dolayısıyla yasama, yürütme ve yargı organlarının toplumsal cinsiyet kompozisyonunu incelemek, ‘cinsiyete nötr’ bir işleyişin ardında gizlenen kurumsal patriarkayı ortaya koymanın en yalın yollarından biridir (Borderick, 2012). Bu bağlamda, Türkiye’de kamu politikasının resmi unsurlarında kadın temsiline bakıldığında, eşitlikten uzak bir tablo söz

konusudur. Karar alma ve uygulama mekanizmaları, nicel cinsiyet dağılımı açısından incelendiğinde, belirgin biçimde erkek egemen bir kurumsal yapı ve kültür görülmektedir. Bu somut olguyu örneklendirmek için aşağıdaki tablolarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde geçmişten günümüze cinsiyet dağılımı ile günümüzde bakanlıklar, yüksek yargı organları ve mülki idare amirliklerinin toplumsal cinsiyet kompozisyonuna ilişkin veriler aktarılmaktadır.

Tablo 1- 1935-2023 Yılları Arası Seçimler ve Kadın Milletvekilleri

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Temsil Oranı
1935	399	18	% 4,5
1939	429	16	% 3,7
1943	455	16	% 3,5
1946	465	9	% 1,9
1950	487	3	% 0,6
1954	541	4	% 0,7
1957	610	8	% 1,3
1961	450	3	% 0,7
1965	450	8	% 1,8
1969	450	5	% 1,1
1973	450	6	% 1,3
1977	450	4	% 0,9
1983	399	12	% 3
1987	450	6	% 1,3
1991	450	8	% 1,8
1995	550	13	% 2,4
1999	550	23	% 4,2
2002	550	24	% 4,4
2007	550	50	% 9,1
2011	550	79	% 14,4
2015 (07.06)	550	98	% 17,8
2015 (01.11)	550	81	% 14,7
2018	600	104	% 17,3
2023	600	119	% 19,8

(Kaynak: TÜİK, 2018; 2023)

Tablo 2- Cumhurbaşkanlığı Kabinesinin Cinsiyet Dağılımı

Kabine Üyesi Sayısı	Erkek Bakan Sayısı	Kadın Bakan Sayısı	Kadın Temsil Oranı
18	17	1	% 5,5

(Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2025)

Tablo 3- Anayasa Mahkemesi Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Başkanvekili	Üyeler
Kadın	0	0
Erkek	2	12
Kadın temsil oranı	-	-

(Kaynak: T.C. Anayasa Mahkemesi, 2025a; 2025b)

Tablo 4- Danıştay Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Başkan	Başkanvekili	Genel Sekreter	Genel Sekreter Yardımcısı	Başsavcı	Dava Dairesi Başkanı
Kadın	0	0	0	1	0	0
Erkek	1	2	1	2	1	12
Kadın temsil oranı	-	-	-	% 33	-	-

(Kaynak: T.C. Danıştay, 2025)

Tablo 5- Yargıtay Başkanlığı Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Başkan	Başsavcı	Başkanvekili	Başsavcıvekili	Hukuk Daire Başkanları	Ceza Daire Başkanları
Kadın	0	0	0	0	2	0
Erkek	1	1	2	1	10	12
Kadın temsil oranı	-	-	-	-	% 16,7	-

(Kaynak: T.C. Yargıtay Başkanlığı, 2025)

Tablo 6- Hakimler ve Savcılar Kurulu Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Başkan	Başkanvekili	Genel Kurul Üyesi	Daire Başkanı	Teftiş Kurulu Başkan ve Yardımcıları
Kadın	0	0	1	0	0
Erkek	1	1	10	2	4
Kadın temsil oranı	-	-	% 9,1	-	-

(Kaynak: T.C. Hakimler ve Savcılar Kurulu, 2025)

Tablo 7- Vali ve Kaymakamların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Vali	Kaymakam
Kadın	4	51
Erkek	77	871
Kadın temsil oranı	% 4,9	% 5,5

(Kaynak: TÜİK, 2024)

Yukarıda da belirtildiği üzere, kadınların karar alma mekanizmalarında yetersiz biçimde temsil edilmesi, kamusal kararların hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin yönetsel süreçlerin erkek egemen bir yapı içinde biçimlenmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, kamu politikalarının kapsayıcılığı ve temsilde adalet açısından ciddi tartışmaları beraberinde getirmektedir (Johnson, 2019: 428). Kapsayıcı olmayan politika çıktılarının doğal sonucu, kamu politikası döngüsünün aynı hataları tekrarlayarak sürekli başa dönmesidir. Bu nedenle politika sürecinin her aşamasında daha fazla kadın temsilcinin yer alması, yalnızca adaletin değil; etkililiğin de ön koşulu olarak değerlendirilmektedir. Feminist yaklaşım, kadınların toplumsal yapıyı birer ‘özne’ olarak doğrudan deneyimlemeleri sayesinde, politika süreçlerine benzersiz bir toplumsal deneyim bilgisi taşıyacaklarını ve bunun politikaların kapsayıcılığına pozitif yönde katkı sağlayacağını varsaymaktadır (O’Brien ve Piscopo, 2019: 54).

Literatürde, kadın politikacıların, gerçekten de politika yapımını ve sonuçlarını dönüştürmekte etkili olup olmayacağını anlamak için onların hangi politika çıkarlarını temsil ettiğini somut biçimde tespit etmek gerektiği ancak bunun imkânsız olduğu yönünde eleştiriler de söz konusudur (O’Brien ve Piscopo, 2019: 54-56). Bu eleştiriler oldukça çeşitlidir. Örneğin, kadın politikacıların ‘evrensel kız kardeşlik’ ilkesi etrafında ortak bir dayanışma gösterecekleri varsayımı, bazı araştırmacılar tarafından romantik bir beklenti

olarak değerlendirilmektedir. Bazı araştırmacılar, siyasi parti kimliğinin çoğu zaman toplumsal cinsiyet bilincinin önüne geçtiğini; kadın milletvekillerinin, buldukları konumu koruyabilmek adına, parti politikalarına uyum sağlama baskısı hissettiklerini ileri sürmektedir. Başka bir görüşe göre ise parlamentolarda kendisini feminist olarak tanımlamayan ve hatta açıkça feminizm karşıtı tutum sergileyen kadın temsilciler azımsanmayacak bir orana sahiptir. Tüm bu eleştirileri bir bakıma doğrulayan olgular mevcuttur. Ancak aynı zamanda, parlamentolardaki kadınların varlığı arttıkça politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde pozitif ilerleme kaydettiği de somut bir olgudur (Krook ve Mackay, 2011: 1). Niceliksel temsil artışının, politikaların niteliğinde de ölçülebilir bir değişim yarattığını ortaya koyan bu olgusalılık kendi başına karşılaştırmalı bir araştırmanın konusu olabilecek kadar geniş kapsamlıdır. Dolayısıyla burada yalnızca Türkiye örneği aktarılacaktır.

Bu çalışmanın üretildiği “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Kamu Politikası Üretim Sürecinde Kadın Milletvekillerinin Etkileri (1983–2018)” başlıklı yüksek lisans tezinin sonuçları, parlamentolarda kadın milletvekili oranı arttıkça, toplumsal yaşamda kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı sorunların politika gündeminde daha görünür hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Türkiye örneği bu yönüyle, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı politika üretiminin yalnızca normatif bir beklenti değil; ampirik olarak gözlemlenebilen bir olgu olduğunu da göstermektedir. Çalışmanın bulgularına göre, incelenen tarih aralığında kadın milletvekillerinin dörtte üçünden fazlası, kendilerini kadın nüfusun temsilcisi olarak tanımlayan söylemler geliştirmiştir. Bu temsil bilinci, kadın milletvekillerinin yasama faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gündeme taşıma ve kamu politikasına toplumsal cinsiyet perspektifini ekleme yönündeki çabalarına doğrudan yansımıştır. Bununla birlikte, kadın milletvekilleri yalnızca toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politika girişimlerinde bulunmakla kalmamış; aynı zamanda farklı politik görüşlerden kadın temsilcilerle partiler üstü bir dayanışma geliştirmiştir. Kendiliğinden gelişen bu dayanışma, feminist literatürde ‘kız kardeşlik davranışı’ olarak tanımlanan bir pratikle de örtüşmektedir. Bu tablo, kadın temsil oranının artmasıyla parlamentonun eril yapısında kısmi bir çözülme yaşandığını ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikaların görünürlüğünün belirgin biçimde arttığını ortaya koymaktadır (Budak, 2020: 278).

2. HERKES İÇİN KAMU POLİTİKASI: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ SAĞLAYAN KURUMSAL MEKANİZMALAR VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Kamu politikası sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göz ardı edilmesinden kaynaklanan sorunlara dikkat çeken çalışmaların etkisiyle uygulamada politika sürecini cinsiyet eşitsizliğine duyarlı hale getirmeyi amaçlayan yeni plan ve stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, kamu politikasının bütüncül biçimde feminist bir perspektifle ele alınması ve kuramsal birikimle uygulama alanı arasında karşılıklı bir etkileşim kurulması, yani gerçek anlamda 'feminist kamu politikası' henüz mümkün olamamıştır. Mevcut durumda feminist kuramın kamu politikası literatür ve pratiklerine yaptığı sınırlı fakat önemli katkılar söz konusudur (Lombardo vd., 2012: 2-3).

Feminist kuramın kamu politikası literatürüne yaptığı önemli katkılardan biri, karar alma süreçlerinde kadınların yetersiz temsilinin, politika sonuçlarının cinsiyetçi bir nitelik kazanmasına yol açtığını ortaya koymasındır (Lombardo vd., 2012: 2). Bu çalışmalar, kamu politikalarının biçimsel düzeyde eşitlik söylemine dayanmasına karşın (Dahlerup, 1980: 1), fiiliyatta 'cinsiyete nötr' bir anlayış üzerinden ilerlediğini ve bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiğini göstermektedir (Borderick, 2012).

Kamu politikalarının hem hizmeti sunanlar hem de bu hizmetlerden yararlanan gruplar açısından aynı etkileri doğuracağı varsayımı, dezavantajlı toplumsal kesimlerin farklı gereksinim ve taleplerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Dahlerup, 1980: 1-2). Politika süreci cinsiyete nötr bir zeminde şekillendiğinde, ortaya çıkan sonuçlar kadınlar ve erkekler bakımından farklılaşmaktadır. Çünkü toplumsal yaşamın sosyo-kültürel ve ekonomik deneyimleri cinsiyetler arasında eşit dağılmamaktadır. Dolayısıyla kamu politikalarının öngörülen ya da öngörülmeyen etkilerinin kadınlar ve erkekler açısından farklılık göstermesi kaçınılmazdır (Borderick, 2012).

Toplumsal yaşam deneyimlerindeki farklılıklar, kamu politikalarının bireyler üzerindeki etkilerinin neden eşitsiz biçimde ortaya çıktığını açıklamakta ve bu süreçte toplumsal cinsiyet analizinin neden zorunlu olduğunu da göstermektedir. Kamu politikası sürecinde toplumsal cinsiyete nötr bir tutum benimsemek, yalnızca temel hak ve özgürlüklerin ihlaline zemin hazırlamakla kalmayıp; mevcut toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini de yeniden üretmektedir. Oysa hem kuramsal hem de pratik düzeyde adil addedilebilecek kamu politikalarının, tüm yurttaşlar için kapsayıcı bir çerçeve sunması ve öngörülebilir, eşit etkiler yaratması gerekmektedir (Borderick, 2012). Dahası, toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca bir sosyal adalet meselesi

olarak değil, aynı zamanda ulusal kalkınmanın temel koşullarından biri olarak da değerlendirilmektedir (The World Bank, 1995: 3-8).

Kamu politikalarının cinsiyete nötr biçim ve süreçlerde tasarlanması, toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından, bu politikaların erkek-merkezli bir yapıya sahip olduğu yönündeki eleştirileri doğrulayan nesnel bir zemin sağlamaktadır (Günlük-Şenesen vd., 2017: 5). Bu nedenle feminist kuram, kamu politikasının aynı anda iki farklı potansiyele sahip olduğunu vurgulamaktadır. Daha açık bir ifade ile kamu politikası, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürekli yeniden üreten bir süreç olabileceği gibi, eşitlik yönünde dönüştürücü güce sahip işlevsel bir araç da olabilir. Bu iki yön arasındaki farkı belirleyen temel unsur ise politika döngüsünün açıkça cinsiyetçi ya da cinsiyete nötr bir anlayışla mı, yoksa toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle mi yürütüldüğüdür (Lombardo vd., 2012: 2-3).

Borderick (2012)' e göre, bir kamu politikasının cinsiyete duyarlı olup olmadığı iki basit adımla değerlendirilebilir. Bunun için öncelikle politikanın içeriğinde gizli veya açık biçimde cinsiyete dayalı ayrımcılık barındırıp barındırmadığını anlamak amacıyla kadınların ve erkeklerin o politika karşısındaki konumlarını karşılaştırmak gerekmektedir. Böylece, kurumların ve örgütsel yapıların görünmez cinsiyet kodlarını açığa çıkarmak da mümkün olacaktır. Kamu politikasının cinsiyetçi doğasının nasıl dönüştürülebileceği ve bu dönüşümün politikaların kapsayıcılığı ile sonuçların etkililiği üzerindeki etkisinin ne olacağı sorusuna, aralarında Bacchi, Hawkesworth, Freeman, Gelp ve Palley gibi isimlerin de bulunduğu birçok araştırmacı, ortak bir yanıt vermektedir: Feminist fikirler, talepler ve ihtiyaçlar karar alma mekanizmalarına ulaştığında, kamu politikalarının cinsiyetçi karakterini dönüştürücü etki yaratacaktır (Lombardo vd., 2012: 6-8). Bu yaklaşım, 'daha fazla kadın parlamenterin varlığı, politika yapım sürecinin içeriğini değiştirebilir mi?' sorusu etrafında yürütülen tartışmalarla derinleşmiştir (O'Brien ve Piscopo, 2019: 54).

Daha önce de aktarıldığı üzere, temsil mekanizmalarında kadın sayısının artmasının, kamu politikaları üzerindeki etkisine dair tartışmalar, aslında kadın parlamenterlerin politik tercihleri ile toplumsal cinsiyet kimlikleri arasında eşitsizlikleri dönüştürücü bir ilişki olup olmadığı sorusu etrafında şekillenmektedir (O'Brien ve Piscopo, 2019: 54-56). Günümüzde, parlamentolarda daha fazla kadın yer aldıkça, bu kadınlar kendilerini anti-feminist olarak tanımlasalar dahi, politika yapım süreçlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde dönüştüğü gerçeği, pek çok ülkenin yasama pratiklerinde somut biçimde görülmektedir (Krook ve Mackay, 2011: 1). Bununla birlikte Lombardo vd. (2012), kadın temsiline artmasının

yanında, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı sorun alanlarının siyasi gündeme taşınması ve karar organlarından somut düzenlemeler çıkana dek bu gündemin sürdürülebilmesinin de aynı derecede önemli olduğuna dikkat çekmektedir (s. 6-8). Ancak bu durum yalnızca daha fazla kadın temsilcinin varlığından kaynaklanmamakta, başka etkenler de bulunmaktadır.

Van der Vleuten (2007), ulusal, uluslararası ve uluslar-üstü düzeydeki baskı gruplarının politika sürecindeki etkisini 'kısaç modeli' aracılığıyla açıklamaktadır (s. 24). Literatürde Van der Vleuten adıyla da anılan bu yaklaşıma göre, bir devlete uluslararası veya uluslar-üstü düzeyde temel haklara ilişkin reform çağrısı yapıldığında, o devletin hükümeti çağrılara kayıtsız kalırsa, ulusal düzeydeki baskı grupları harekete geçerek aşağıdan yukarıya politika baskısı oluşturmaya başlayacaktır. Böylece söz konusu hükümet hem dışsal hem de içsel baskı kanallarından eşzamanlı biçimde sıkıştırılarak, politikalarını gözden geçirmek ve reform adımları atmak zorunda kalacaktır (Van der Vleuten, 2007: 24-27).

Kamu politikalarının cinsiyetçi doğasını dönüştürüp, kapsayıcılığı artırılmayı hedefleyen yaklaşımlar içinde en yaygın ve etkili çözüm önerisi, doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının geliştirilmesidir (Dahlerup, 1980: 2). Daha önce de belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin toplumsal düzlemde nasıl inşa edildiğini açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Bu inşa süreci, toplum üyelerini iki temel toplumsal cinsiyet kutbuna ayırıp, kadınların ve erkeklerin toplumsal konumlarını belirlemekte; aynı zamanda, cinsiyete dayalı temelsiz gerekçelerle bireyler arasındaki ayrımcılığı meşrulaştırmaktadır. Bu ayrımcılık, biçimsel farklılıklar gösterse de her toplumda kendini yeniden üretmekte ve kadınlara toplumsal yaşamda ikincil roller ile statüler atfetmektedir (Bacacı-Varoğlu, 2001: 2-3). Tarihsel kökleri insanlığın ilk dönemlerine kadar uzanan bu toplumsal cinsiyet kurgusu, aynı zamanda bir kamu politikası niteliği taşımaktadır. Zira siyasal alanın hâkim cinsiyeti heteroseksüel erkektir. Bu durum, eril yasama organlarından çıkan politika kararlarının cinsiyetler arası eşitsizliği yeniden üretmesine neden olmaktadır (Lipson, 2005: 107; Nwankwor, 2019: 263).

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları, toplumsal yaşamın kadınlar ve erkekler arasında insan hakları temelli, yurttaşlıktan kaynaklanan eşitlik ilkesi çerçevesinde düzenlenmesini hedeflemektedir (Tokuroğlu, 2016: 352-355). Daha açık bir ifade ile toplumsal yaşamda dezavantajlı konumda bulunan -yani heteroseksüel erkek olmayan- bireylerin ihtiyaç ve taleplerini, politika sürecine dâhil etmeyi ve politika çıktılarının sonuçları itibarıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmemesini sağlamayı amaçlamaktadır (Krook ve Childs, 2010: 11-12). Tokuroğlu (2016)'na göre, toplumsal cinsiyet

eşitliğine yönelik politika üretiminin iki temel kaynağı bulunmaktadır: İktidar ve bürokrasi ile baskı grupları (s. 354). Burada iktidar ve bürokrasi, kamu politikasının resmî unsurlarını oluştururken (Çevik ve Demirci, 2012: 35-36), baskı grupları ise toplumun ihtiyaç ve taleplerini bu resmî yapılara ileten ve bu talepler doğrultusunda aşağıdan yukarıya bir kamuoyu baskısı oluşturan sivil aktörlerdir (Heywood, 2016: 308). Cinsiyete duyarlı bir kamu politikası sürecinin sağlıklı biçimde işleyebilmesi için, yani toplumsal cinsiyet politikasının inşası için bu iki kaynağın karşılıklı etkileşim içinde olması ve birbirini beslemesi büyük önem taşımaktadır (Tokuroğlu, 2016: 354).

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının nasıl tasarlanacağı, hangi amaçları izleyeceği ve uygulamada hangi araçları kullanacağı konusunda hem literatürde hem de pratikte farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (Krook ve Childs, 2010: 11). Bu yaklaşımlar genel olarak dört başlık altında toplanmaktadır: şekli eşitlik politikası, maddi eşitlik politikası, fırsat eşitliği politikası ve sonuçlarda eşitlik politikası (Eray, 2015: 102-109).

1. Şekli eşitlik politikası: ‘Aynılık’ ya da ‘simetrik eşitlik’ olarak da anılan bu yaklaşım, klasik liberal düşüncenin etkisiyle gelişen bir eşitlik anlayışını temsil etmektedir. Şekli eşitlik politikası temelde, bireyler arasında ayırım gözetmeden eşit muamelede bulunmayı öngörmektedir. Ancak başlangıç koşullarının eşit olmaması durumunda, aynı uygulamaların farklı sonuçlar doğuracağını göz ardı etmektedir. Kadınların erkeklerle aynı standartlara ulaşmasını hedefleyen bu yaklaşım, eşitliği ‘aynılık’ üzerinden tanımladığı için feminist kuramcılar tarafından erkek egemen normları merkezileştirmekle eleştirilmiştir. Nitekim Avrupa Adalet Divanı da bu yaklaşımın yalnızca benzer konumdaki kişiler için uygulanabileceğini vurgulamıştır (Eray, 2015: 103; Krook ve Childs, 2010: 11).

2. Maddi eşitlik politikası: Bu yaklaşım, biçimsel eşitlikten ziyade, mevcut eşitsizlikleri ortadan kaldıracak müdahaleleri öngörmektedir. Şekli eşitliğin eksikliklerini gidermek amacıyla ‘ters fark stratejisi’ benimsenmektedir. Yani kadınların özgül ihtiyaçlarına yönelik politikalar geliştirerek telafi edici bir eşitlik mekanizması sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bu yaklaşım, farklara dayalı politikaların uzun vadede cinsiyet temelli ayrımları yeniden üretme riski taşıdığı gerekçesiyle hem feministler hem de uluslararası insan hakları kuruluşları tarafından eleştirilmektedir. Bu eleştirinin merkezinde, eşitliği sağlamaya yönelik politikaların kimi bağlamlarda eşitsizlik olarak algılanabilme ihtimali yer almaktadır. Öte yandan, eşitliğin sonuçlarda mı, yoksa fırsatlarda mı sağlanacağı konusundaki belirsizlik de uygulamada

kavramsal bir muğlaklık yaratmaktadır (Eray, 2015: 104-105; Krook ve Childs, 2010: 12).

3. Fırsat eşitliği politikası: Şekli ve maddi eşitlik yaklaşımlarının bir sentezi olan bu model, sonuçlardan ziyade başlangıç koşullarında eşitliği hedeflemektedir. Temel varsayımı, bireylerin eşit fırsatlara sahip olduklarında, toplumsal yaşamda karşılaşacakları ayrımcılıklarla kendi imkânlarıyla mücadele edebilecekleridir. Bu nedenle liberal düşüncenin ‘yumuşatılmış’ bir yorumunu temsil etmektedir. Öte yandan bu yaklaşımda, kadınların günlük yaşamda maruz kaldıkları cinsiyet temelli engelleri azaltmak için gerçek eşitlik sağlanana kadar belirli ayrıcalıklar tanınması esastır. Ancak fırsat eşitliği yaklaşımı, eşitsizliği üreten yapısal nedenleri dikkate almaması ve sonuçlarda eşitliği güvence altına alacak bir mekanizma öngörmemesi nedeniyle eleştirilmektedir (Eray, 2015: 105-106).

4. Sonuçlarda eşitlik politikası: Bu yaklaşım, maddi eşitliğin hayata geçirilebilmesi için toplumsal yaşamda ayrımcılığa uğrayan kadınların farklılıklarını dikkate alarak özel önlemler geliştirmeyi hedeflemektedir. Sonuçlarda eşitlik modelinde, kadınların siyasal temsilini ve karar alma mekanizmalarına katılımını artırmak amacıyla kota uygulamaları ve fermuar sistemi gibi pozitif ayrımcılık araçları sık kullanılan mekanizmalardır. Özellikle siyasal temilde ve istihdam politikalarında somut etkiler yaratan bu araçlar, toplumsal yaşamda dezavantajlı tüm gruplar için eşitlik sağlamaya elverişli bir potansiyele sahiptir (Eray, 2015: 106–108). Bu nedenle sonuçlarda eşitlik araçları son yıllarda yalnızca kadın-erkek eşitliğini değil; aynı zamanda cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, etnik kimlik ve engellilik gibi farklı ayrımcılık eksenlerini de kapsayan daha geniş bir çerçeveye evrilmiştir. Literatürde bu dönüşüm, ‘çeşitlilik ana akımı’ olarak tanımlanmaktadır. Çeşitlilik ana akımı, kamu politikalarının yalnızca belirli bir grubu değil; toplumun tüm kesimlerini kapsayacak biçimde tasarlanmasını amaçlamaktadır. Böylece politika döngüsünde kapsayıcılığın artması ve tekrarlayan eşitsizliklerin azaltılması yoluyla hem toplumsal fayda hem de yönetsel verimlilik açısından sürdürülebilir bir denge kurulması hedeflenmektedir (Krook ve Childs, 2010: 11-13).

Daha önce de aktarıldığı üzere, kamu politikası sürecinin başat unsurları yasama, yürütme ve yargı organlarıdır ancak modern demokratik toplumlarda politika süreci bu resmi unsurların tekelinde değildir. Siyasi partiler, medya, sivil toplum kuruluşları ve baskı grupları, hükümetler arası örgütler (inter-governmental organizations) ve uluslararası hükümet dışı örgütler (non-governmental organizations) politika süreçlerinde etkili diğer

unsurlar olarak kamu politikalarının şekillenmesinde etkili olabilmektedir (Kennett, 2008: 3).

Kamusal karar ve uygulamaların yalnızca devletin tekeline dayandığı geleneksel yönetim modelinin aksine, çağdaş kamu politikası süreci, karar ve uygulamalardan doğrudan etkilenen yurttaşların da dahil olduğu çok aktörlü bir yapıya dönüşmüştür. Literatürde bu yaklaşım, Yeni Kamu Yönetimi (New Public Management) olarak anılmaktadır. Bu modelde, yönetimden çok yönetişim (governance) anlayışı ön plana çıkmakta; yani karar süreçlerinde devletle birlikte farklı toplumsal aktörlerin ortak sorumluluğu esas alınmaktadır. Yönetişim temelli bu anlayış, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten kamu politikalarının gelişmesi açısından da elverişli bir zemin yaratmaktadır (Günlük-Şenesen vd., 2014: 40-50).

Türkiye’de kamu politikası, özellikle 2000’li yıllardan itibaren küreselleşme ve Avrupalılaşıma dinamikleriyle paralel bir dönüşüm süreci içine girmiştir (Uçkaç, 2010: 246–247). Bu dönüşüm, toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları özelinde değerlendirildiğinde, reform sürecinin temel itici gücünün Avrupa Birliği (AB) uyum süreci olduğu görülmektedir (Moroglu, 2004: 131). Türkiye’nin AB’ye katılım yönündeki girişimlerinin uzun bir geçmişi olsa da aday ülke statüsüne alınması Aralık 1999’daki Helsinki Zirvesi’nde gerçekleşmiştir (Aksoy, 2006: 6-7). Bilindiği üzere, adaylık statüsüne alınmış bir ülkenin AB’ye tam üyeliğe kabulü, topluluk müktesebatını benimsemesi ve iç hukukunda müktesebata uygun düzenlemeleri yapması koşuluna bağlıdır. Türkiye açısından bu düzenleme alanlarından biri de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına yönelik reformlardır (Aksoy, 2006: 6-7).

AB’nin topluluk ilkeleri içinde taviz vermediği temel alanlardan biri eşitlik politikalarıdır (Moroglu, 2004: 134). Bu bağlamda kıskaç modeli, AB’nin üye veya aday ülkeler üzerinde yarattığı çift yönlü baskı mekanizmasını da açıklamaktadır. Model, bir devletin politika düzenlemelerinde isteksiz davranması durumunda hem ulusal düzeydeki sivil toplum örgütleri tarafından ‘aşağıdan yukarıya’ bir baskıya hem de AB gibi uluslar-üstü kurumlar tarafından ‘yukarıdan aşağıya’ bir denetime maruz bırakılmasını öngörmektedir. Böylece aday devletin hükümeti, iç ve dış kaynaklı çift yönlü baskı sonucunda, politika tercihlerini gözden geçirmek zorunda kalmaktadır (Van der Vleuten, 2007: 24-27).

Kıskaç modeli, toplumsal cinsiyet politikalarını AB müktesebatına uyumlaştırma konusunda isteksiz hükümetler üzerinde etkili olabilmektedir. Arka planda ulusal sivil toplum kuruluşları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin gözlem raporlarını Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Adalet Divanı gibi kurumlara ileterek, ihlal niteliğindeki durumların

uluslararası gündeme taşınmasını sağlamaktadır. Böylece söz konusu üye veya aday ülke, bu iddiaları yanlış yorumlama veya uygulama hatası olarak gerekçelendirse bile, bu yönde bir güvenilirlik sağlanamadığı takdirde konu Avrupa Adalet Divanı'na taşınmakta ve mali yaptırım süreci başlamaktadır. Bu süreçler nedeniyle çift taraflı baskı altındaki ülkelerin hükümetleri, toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ideolojik hedeflerine uygun olmasa bile politika pratiklerinde dönüşüme gitmek zorunda kalmaktadır (Van der Vleuten, 2007: 24-27).

Bu noktada, Avrupa Adalet Divanı yalnızca yaptırım uygulayan bir kurum değil; aynı zamanda kıskacın önemli bir parçasıdır. Ancak çoğu zaman yaptırımdan çok, devletlerin uluslararası prestij kaybı yaşama endişesi sürecin asıl itici gücünü oluşturmaktadır. Çünkü devletler açısından uluslararası kamuoyu önünde itibar kaybı istenmeyen bir durumdur (Van der Vleuten, 2007: 26). Bu nedenle ulusal sivil baskı mekanizmaları, modelin işleyebilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Zira 'çifte baskı' yalnızca aşağıdan gelen talepler sayesinde gerçekleşebilir. Aksi durumda, hükümetler kâğıt üzerinde kalacak sembolik reformlarla süreci geçiştirmeyi tercih etme eğilimindedir (Van der Vleuten, 2007: 25-27). Türkiye'nin 2000'li yılların başından itibaren AB adaylık süreci kapsamında attığı adımlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında gerçekleştirdiği reformlar, kısaç modeline büyük ölçüde paralel bir gelişim seyri izlemektedir. Öte yandan, AB'ye tam üyelik sağlanması hedefi ideolojik nedenlerle dalgalı bir seyir izlediğinden, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının inşası sürekli pozitif yönde ilerlememektedir. Bazı dönemlerde pozitif gelişmeler yaşanırken, bazı dönemlerde ise İstanbul Sözleşmesi'nden imza çekilmesi gibi negatif gelişmeler de yaşanabilmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere, AB adayı bir ülkenin tam üyeliğe kabul edilmesi, topluluk müktesebatının benimsenmesi ve ulusal mevzuatın bu doğrultuda uyumlaştırılması şartına bağlıdır (Aksoy, 2006: 6). Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında değerlendirildiğinde AB müktesebatı, sosyal devlet ilkesi çerçevesinde şekillenmiş sosyal politikaların bütününe ifade etmektedir (Gezgin-Eriş, 2000: 8). Sosyal devlet, en genel anlamıyla toplumsal yaşam ve ekonomik düzen üzerinde kamusal araçlarla eşitleyici müdahale kapasitesine sahip devleti ifade etmektedir. Daha açık bir ifade ile sosyal devlet kadınlar, yaşlılar, engelliler, yoksullar veya eşcinseller gibi dezavantajlı grupların toplumsal yaşam deneyimlerini eşitlik yönünde dönüştürmek amacıyla sosyal ve ekonomik alanlara müdahale etme sorumluluğunu üstlenen devlet modelidir. Bu yaklaşım, yoksulluk, engellilik, sağlık güvencesi, eğitime erişim ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi çeşitli politika alanlarını kapsamaktadır (Dedeoğlu, 2009: 42).

Sosyal devlet anlayışının geliştirilmesi -Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Sosyal Şartı gibi- üst politika belgelerinde açıkça vurgulandığı görülen temel bir ilkedir. AB düzeyinde geliştirilen tüm sosyal politika programları da bu hedeflerle uyumlu biçimde tasarlanmaktadır (Gezgin-Eriş, 2000: 9). Sosyal devletin temel bir gereği olan toplumsal cinsiyet eşitliği politikasının inşasında uygulanabilen birçok yöntem ve mekanizma bulunmaktadır. Bu yöntem ve mekanizmalar, toplumsal yaşamdaki hangi sorun alanlarına -eğitim, istihdam, erken yaşta ve zorla evlilik ya da kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri gibi- müdahale amacı taşıdığına göre çeşitlenmektedir. Çalışmanın devamında, bu çalışmanın kapsamı doğrultusunda kritik eşik ve cinsiyet kotası ile cinsiyete duyarlı bütçeleme mekanizmaları aktarılacaktır.

2.1. Kritik Eşik ve Toplumsal Cinsiyet Kotası

Kritik eşik ve cinsiyet kotası, sosyal devlet ilkesinin hayata geçirilmesinde klasikleşmiş bir mekanizmalardır. Kritik eşiği gözetken kota pratikleri, temsilde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik en etkili araçlar arasında sayılmaktadır (Dahlerup, 2014: 138). Esasen toplumsal yaşamın katılım gerektiren hemen her alanında uygulanabilir nitelikte olan kritik eşik, bu çalışmada siyasal katılımında cinsiyet kotası perspektifinden ele alınmaktadır.

AB Konseyi'nin 22 Ekim 1999 tarihli kararında, kadınların yalnızca kamu kurumlarında değil; siyasi partiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları, akademik ve bilimsel kurumlar ile sanat, kültür, eğitim ve spor alanlarında da %50 oranındaki pariteye, yani mutlak eşitlik noktasına ulaşması uzun vadeli bir hedef olarak belirlenmiştir. Bu nihai amaca ulaşmak için öncelikli hedef ise kritik eşiğin aşılması olarak belirlenmiştir (Dahlerup, 2014: 138-140).

Kritik eşik, herhangi bir toplulukta herhangi bir sosyal grubun toplamın, o topluluğun en az üçte birini, yani %33'ünü oluşturması durumunu ifade etmektedir. Bu oran, bilimsel standartlar temelinde yapılan araştırmalar sonucunda belirlenmiştir. Araştırmalar, bir topluluk içerisindeki grubun temsil oranı %33'ün altında kaldığında, o grubun hak ihlalleriyle karşılaşma olasılığının önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Başka bir ifade ile bir toplulukta katılımcı grupların eşit koşullarda temsil edilebilmesi için her grubun en az %33'lük temsiliyet düzeyine ulaşması gerekmektedir (Dahlerup, 2014: 138-140). Bu yönüyle kritik eşik, yalnızca siyasal temsilde değil; toplumun tüm kesimlerinde sosyal adaletin asgari koşulu olarak görülmelidir.

Kritik eşik, cinsiyet kotası uygulamalarında çoğunlukla asgari sınır olarak kabul edilmektedir. Pratikte, hangi cinsiyetin temsiliyeti yetersizse kota sistemi o grubun temsil hakkını korumayı hedeflemektedir (Sitembölükbaşı, 2007:

15). Bununla birlikte literatürde ‘kadın kotası’ ifadesi zaman zaman cinsiyet kotası ile aynı anlama gelecek biçimde kullanılabilir. Ancak bu iki ifade kesinlikle özdeş değildir ve aynı anlama gelecek biçimde kullanılmaları yanlıştır. Zira kadın kotası ifadesi, kadınlara sınırlı bir alan açıldığı izlenimini doğurmakta; eşitlikçi bir hak tesliminden çok, üstenci bir lütuf ya da en iyi ihtimalle ‘pozitif ayrıcalık’ uygulanmasını çağrıştırmaktadır. Oysa cinsiyet kotası, hangi cinsiyetin temsiliyeti eksikse o cinsiyetin karar alma süreçlerine adil katılımını sağlamayı hedefleyen kapsayıcı bir araçtır. Bu yönüyle cinsiyet kotası yalnızca siyasal karar organlarında değil; toplumsal yaşamın tüm alanlarında eşitliği kurumsallaştırmayı amaçlamaktadır (Aldemir ve Budak, 2018: 45).

Cinsiyet kotası düzenlemeleri, farklı ülkelerde çeşitli hukuki araçlarla hayata geçirilmektedir. Bazı örneklerde kota doğrudan anayasal güvence altına alınırken; bazılarında siyasi partiler ve seçim kanunları, hatta kimi zaman parti tüzükleri ve yönetmelikler ile uygulanabilmektedir (Sitembölükbaşı, 2007: 15-16). Cinsiyet kotasının uygulanma biçimleri de ülkeden ülkeye değişmektedir. Ancak en yaygın uygulama modelleri boş koltuk sistemi, fermuar sistemi, oranlı kota ve sabit kota sistemleridir (Sayın, 2007: 31-33). Bu kota sistemlerinin temel özellikleri aşağıda Tablo 8’de özetlenmektedir.

Tablo 8- Dünyada En Çok Tercih Edilen Cinsiyet Kotası Sistemleri

Kota Sistemi	Uygulanma Yöntemi ve Amacı	Uygulayan Ülke Örnekleri
Boş koltuk	Boş koltuk sistemi çoğunlukla sabit kota veya oranlı kota sistemleri ile birlikte kullanılmaktadır. Temel amacı, kotaların istismar edilmesini engellemektir. Bunun için işaret edilen sayıda veya oranda kota doldurulmadığında, kotaya ayrılan koltuklar bir sonraki seçim dönemine kadar boş bırakılmaktadır. Böylece boş koltuk sistemi hem yaptırım hem de teşvik mekanizması işlevi görmektedir. Zira siyasi partiler bir sonraki seçim döneminde boş koltuk bırakmamak için adaylarını cinsiyet kotasını gözetecek sıralama ile yerleştirme eğilimi göstermektedir.	Güney Afrika, Uganda ve Belçika
Fermuar	Fermuar sistemi çoğunlukla sabit kota veya oranlı kota sistemleri ile birlikte kullanılmaktadır. Temel amacı, kotaların istismar edilmesini engellemektir. Bunun için aday listelerinin cinsiyete göre birbirini takip eden ritmik düzen içinde (bir kadın aday, bir erkek aday gibi) sıralanması sağlanmaktadır.	Fransa ve Belçika

Kota Sistemi	Uygulanma Yöntemi ve Amacı	Uygulayan Ülke Örnekleri
Oranlı	Oranlı kota sistemi daha çok siyasi parti örgütlenmelerinde kullanılmaktadır. Siyasi partiler bu sistemi kullanmayı kendileri tercih edebildiği gibi, mevzuat gereği uygulamak zorunda da kalabilmektedir. Temel amacı, temsilde asgari kritik eşliğin yakalanmasını sağlamaktır.	İzlanda, Danimarka, İtalya ve Mozambik
Sabit	Bu kota sisteminin uygulanması genellikle anayasa ve kanunlarla sağlanmaktadır. Temel amacı, yetersiz temsil edilme riski olan cinsiyet için belirli sayıda temsilci çıkarılmasını sağlayarak temsil yetersizliğini önlemektir.	Ruanda, Fransa ve Arjantin

(Kaynak: Aldemir ve Budak, 2018: 46-47; Sayın, 2007: 34-35; Sitembölükbaşı, 2007: 15-16)

Temsilde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla kota sistemi uygulayan ülkelerden Ruanda örneğine bakıldığında, Temmuz 2024 seçimlerinin ardından parlamentonun %63,75'inin kadın milletvekillerinden oluşması (IPU, 2025) dikkat çekicidir. Bu sonuç, ülkenin uzun yıllara dayanan yapısal ve hukuki dönüşüm sürecinden kaynaklanmaktadır. Süreç, 2003 yılında siyasi partilerin gönüllülüğüne dayalı biçimde eşit temsiliyeti teşvik eden yasal düzenlemelerle başlamış; 2013'te ise asgari %30'luk 'kadın kotası'nın anayasal ilke haline getirilmesiyle kurumsallaşmıştır. Bu süreçte, ülkede Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi kurulmuş ve böylece her seçim döneminde parlamentodaki kadın temsilci oranı artış göstermeye başlamıştır (Eroğlu, 2012: 40-41). Bununla birlikte, Ruanda deneyimi cinsiyet kotasının neden 'kadın kotası' ile eş anlamlı görülmemesi gerektiğini de somut biçimde ortaya koymaktadır.

Ruanda'da kadınların siyasal temsiline yönelik düzenlemeler kısa vadede etkili olmuş olsa da zamanla beklenmedik sonuçlar doğurmuştur. Siyasetin 'erkek işi' olduğu yönündeki toplumsal algı, kadınların sayısal olarak çoğalmasıyla bu kez de tersine dönmüş ve siyasal alanın 'kadınların alanı' olarak yeniden tanımlandığı bir toplumsal süreç gelişmiştir. Bu durum, temsilde cinsiyet eşitliği politikalarının yalnızca nicel artış ile sınırlı kalması halinde, nitel dönüşüm yaratamayacağını ortaya koyması bakımından çarpıcıdır. Ruanda'da kadınların parlamentodaki görünürlüğü artmış olsa da bu görünürlük, siyasal kültürdeki cinsiyet rejimini dönüştürmek yerine, kadın siyasetine ayrı bir kategori atfetmiş; erkek egemen yapının sınırlarını yeniden üretmiştir. Böylece kadınların siyasetteki yeri güçlenmiş gibi görünürken, siyasal alanın toplumsal cinsiyet temelli ayrışması yeni bir boyut kazanarak

derinleşmiştir. Bu yönüyle Ruanda örneği, kadın kotası ile cinsiyet kotası ifadeleri arasındaki farkın önemini açıkça göstermektedir.

Kadın kotası ifadesi, temsilin yalnızca bir cinsiyet ekseninde sınırlandırıldığı ve erkek egemen siyasal alanın içinde 'kadınlara tanınan kontenjan' anlamına geldiği ölçüde, yapısal eşitsizlikleri pekiştirme riskini beraberinde getirmektedir. Buna karşın cinsiyet kotası, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bütününe müdahale eden, yani temsilin niteliğini dönüştürmeyi hedefleyen bir araçtır. Nitekim Dahlerup (2014), nicel temsiliyet ile nitel temsiliyetin her zaman örtüşmediğini; bu nedenle kota sistemlerinin sayısal dengenin yanı sıra, siyasal katılımın kalitesini de gözetmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda cinsiyet kotası mekanizmalarının, yalnızca kadınların parlamentodaki sayısal varlığını artıran teknik araçlar olarak değil; aynı zamanda kurumsal ve kültürel dönüşümün katalizörü olarak tasarlanması gerekmektedir. Aksi takdirde, kadınların siyasal alanda nicel bakımdan artan temsiliyeti, sembolik bir görünürlüğün ötesine geçemeyecek; toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi, biçimsel bir eşitlik söylemi düzeyinde kalacaktır.

Daha önce de aktarıldığı üzere, toplumsal cinsiyet kurguları, toplumsal yaşamın mekânsal örgütlenmesini kamusal ve özel alan ayrımı üzerinden şekillendirmekte ve bu alanlara cinsiyet ataması yapmaktadır (Mathieu, 2015: 75-76). Bu kültürel kurguda kamusal alan erkeklikle özdeşleştirilirken; kadınlar da özel alana hapsedilmiş bir toplumsal konuma yerleştirilmektedir (Çakır, 2001: 377-379). Siyasal alan ise toplumsal yaşamın somut bir uzantısı olarak kamusal alanın içinde konumlanmaktadır. Dolayısıyla bu alanda işleyen karar alma mekanizmaları da toplumsal cinsiyet kodlarından bağımsız değildir. Nitekim siyasal alanın toplumsal cinsiyeti heteroseksüel erkek olarak inşa edilmiştir. Bu durum, yalnızca karar vericilerin değil; bu mekanizmalardan çıkan kararların da erkek olarak kodlanması sonucunu doğurmaktadır (Lipson, 2005: 107; Nwankwor, 2019: 263).

21. yüzyılın modern demokratik devlet örgütlenmelerinde kamu politikaları ilkesel olarak cinsiyet eşitliği söylemine dayandırılrsa da bu söylem çoğu zaman cinsiyete nötr yaklaşımla sınırlandırılmaktadır. Ancak toplumsal yaşamda sistematik biçimde ayrımcılığa uğrayan bir grup olarak kadınların özgül ihtiyaçlarını özel olarak dikkate almayan her kamu politikası, biçimsel eşitlik söyleminin ötesinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmektedir (Dahlerup, 1980: 1-2). Eril mekânlar olarak kodlanmış parlamentolardan çıkan kamu politikalarının cinsiyet deneyimi farklarına duyarlı hale gelmesinin ön koşulu, temsilde kadın oranının artmasıdır. Çünkü nüfusun yarısını oluşturan kadınların perspektifinin eksik olduğu bir politika sürecinin kapsayıcılığından söz etmek güçtür (Johnson, 2019: 428; O'Brien

ve Piscopo, 2019: 54). Kadın parlamenterlerin sayısındaki artışın yanı sıra, toplumsal cinsiyet temelli sorun alanlarının siyasal gündeme taşınması ve gerekli düzenlemeler yapıncaya dek gündemde tutulması da aynı derecede önemlidir. Bunu sağlamaksa, parlamentoların özünde eril yapısında yaşanacak dönüşüme bağlıdır. Bu dönüşümün sağlanabilmesinin temel yolu, katılımı eşitliği önceleyen plan ve stratejilerin hayata geçirilmesidir (Lombardo vd., 2012: 2). Dolayısıyla siyasal temsilde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik en somut politika araçları, kritik eşiği gözetilen cinsiyet kotası sistemleridir (Dahlerup, 2014: 138).

2.2. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Sosyal devlet ilkesinin somut uygulama örneklerinden biri sosyal bütçeleme anlayışıdır. Dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına duyarlı bütçe politikalarının geliştirilmesi, yurttaşlar arasındaki statü farklarından doğan eşitsizlikleri azaltmaya yönelik önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır (Buğra, 2016: 65-67). Bir devletin en temel politika aracı olan bütçe, teknik bir mali planın ötesinde, hükümetlerin kısa ve uzun vadeli sosyoekonomik önceliklerinin açık bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Daha açık bir ifade ile hükümetin hangi toplumsal grupları önceliklendirdiği veya hangi alanları ihmal ettiği, bütçe dağılımı üzerinden somut biçimde izlenebilmektedir. Bu yönüyle bütçe, yalnızca politikanın finansal temeli değil; aynı zamanda politikayı şekillendiren bir güçtür (Çiçek ve Dikmen, 2016: 135).

Kamu politikası sürecinde bütçe öncelikleri ile politika öncelikleri karşılıklı etkileşim içerisindedir (Aksoy, 2006: 41). Ancak uygulamada bütçeler, çoğu kez yurttaşların belirli kesimlerinin ihtiyaçlarını dışarıda bırakan bir yapıya sahiptir. Bu durum, dezavantajlı toplumsal grupların -özellikle kadınların, yaşlıların, engellilerin, yoksulların ve göçmenlerin- bütçe kapsamı dışında kalmasına ve dolayısıyla politika süreçlerinden de dışlanmasına neden olmaktadır (Aksoy, 2006: 41-43). Bu bağlamda sosyal bütçeleme, sosyal adaleti gözetilen politika önceliklerinin bütçe süreçlerine yansımını ifade etmektedir. Sosyal bütçeleme, yalnızca gelir ve harcama kalemlerinin teknik bir dökümü değildir. Aynı zamanda kamu kaynaklarının adil, kapsayıcı ve eşitlikçi biçimde paylaşılmasını amaçlayan temel bir kamu politikası aracıdır. Sosyal bütçeleme çalışmaları genellikle beş başlıkta ele alınmaktadır: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, çocuk dostu bütçeleme, insan odaklı bütçeleme, yurttaş odaklı bütçeleme ve katılımcı bütçeleme (Çiçek ve Dikmen, 2016: 136-137).

Toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, bütçenin cinsiyete nötr biçimde hazırlanması, tıpkı diğer kamu politikalarında olduğu gibi,

eşitsizlikleri yeniden üretmeye neden olmaktadır (Dahlerup, 1980: 1-2). Bu durumda kadınlar ve erkekler, kamu kaynaklarının dağılımından farklı ölçülerde yararlanmakta; dolayısıyla bütçe, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesine aracılık etmektedir (Günlük-Şenesen vd., 2017: 17-18). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, bütçeleme sürecine toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesi yoluyla kaynak dağılımında ortaya çıkan bu eşitsizlikleri gidermeyi amaçlayan bir mekanizmadır. Daha açık bir ifade ile bu yaklaşım bütçenin hazırlanması ve uygulanması aşamalarında pozitif ayrımcılık ilkelerini gözeterek, kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliğini güçlendirmeye yöneliktir. Ancak cinsiyete duyarlı bütçeleme, bütçenin kadın ve erkekler için ayrı ayrı hazırlanması ya da kamu harcamalarının artırılması anlamına gelmemektedir. Aksine, mevcut kaynakların adaletli, etkin ve sosyal açıdan duyarlı biçimde paylaşılmasını hedeflemektedir (Erkan vd., 2012: 88-91).

BM ve AB, 2000'li yıllardan itibaren toplumsal cinsiyetin kamu politikası sürecinde ana akımlaştırılması ilkesini benimseyerek, toplumsal yaşamda gözlemlenen cinsiyet temelli eşitsizliklerin azaltılmasını öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Bu hedef, bütçeleme çalışmalarının her aşamasında toplumsal cinsiyet boyutunun dikkate alınmasını da zorunlu kılmaktadır (Günlük-Şenesen vd., 2017: 18-19). Bu yaklaşımın ilk örneklerinden biri, 1984 yılında merkezi düzeyde cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamasını başlatan Avustralya'dır. Kadının Statüsü Bakanlığı tarafından hazırlanan Kadın Bütçesi belgesinde temel hedefler, özel ve kamusal alanlarda eşitlik, aile desteği, kadın ve erkek sağlığına destek, şiddetle mücadele ve yönetici pozisyonlarda eşit temsil olarak sıralanmıştır. Bütçe planında bu hedefler; iş yerinde eşitlik, kadın örgütlerinin desteklenmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele, yalnız ebeveynlere yardım, çocuk bakım hizmetleri, ücretli ebeveyn izni ve kadın sağlığı veri tabanı gibi başlıklar altında somutlaşmıştır (Günlük-Şenesen vd., 2017: 22).

Bir diğer örnek ise Fransa'da görülmektedir. Fransa'da klasik devlet bütçesine ek olarak, her yıl cinsiyete duyarlı bütçe hazırlanmakta; ayrıca parlamentonun talebi halinde, *Sarı Bütçe Raporu* olarak anılan ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik harcama kalemlerini özel olarak açıklayan bir rapor sunulmaktadır. Örneğin 2000 yılına ait sarı bütçe raporunda, toplam 260 milyar Euro'luk ulusal harcamanın 40 milyar Euro'luk kısmının toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına ayrıldığı belirtilmiştir (Erkan vd., 2012: 99). Türkiye'de AB adaylık süreci kapsamında toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarına geçilmesi hedefi açıklansa da henüz bu yönde kurumsal düzeyde somut bir adım atılmamıştır.

SONUÇ

21. yüzyılın başından itibaren kadınların siyasal alandaki görünürlüğü düzenli olarak artmaya başlamış; bu durum, temsilde eşitlik tartışmalarının boyutunu derinleştirmiştir. Ancak kadınların nüfusun yarısını oluşturduğu bir dünyada, karar alma mekanizmalarındaki temsili hâlâ sembolik düzeydedir. Bununla birlikte, siyasal alana daha fazla kadının dahil olması, kamu politikalarının niteliğini dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Zira kadın temsilciler, toplumsal yaşamda kadın olma deneyimini karar süreçlerine taşıyarak, politikaların kapsayıcılığını güçlendiren bir perspektif sunmaktadır.

Modern demokratik devletlerin politika üretim süreçleri, görünürde cinsiyete nötr söylemlerle yürütülse de özünde tarihsel olarak erkek egemen siyasal kültürün izlerini taşımaktadır. Bu nedenle kamu politikası süreci, eşitliği hedefleyen değil, çoğu zaman mevcut eşitsizlikleri sürdüren bir yapısal alan olarak işlemektedir. ‘Tarafsız devlet’, ‘herkese eşit mesafede kamu yönetimi’ ve ‘nötr politika’ yaklaşımları, feminist kuramın da vurguladığı üzere, cinsiyetlendirilmiş bir kamusal rasyonaliteye dayanmaktadır. Bu rasyonalite, patriarkal değerleri evrensel aklın temsilcisi gibi sunarken, kadınların toplumsal yaşamda karşılaştığı özgül sorunları ise görünmez kılmaktadır. Dolayısıyla cinsiyete duyarlı olmayan her politika, söylem düzeyinde eşitliği amaçlamasa bile, fiilen eşitsizliği yeniden üretmektedir.

Feminist kuram, kamu politikasının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten yapısını yalnızca temsil eksikliğine indirgemez. Bu problemleri yapıyı daha köklü bir mesele olarak ele alıp, bilginin ve iktidarın üretim süreçlerinin erkek egemen doğasına dikkat çeker. Kamu politikası, bu anlamda yalnızca teknik bir yönetim süreci değil; toplumsal iktidar ilişkilerinin yeniden üretildiği hegemonik bir söylem alanıdır. Kadınların siyasal temsili ise bu söylem alanının sınırlarını zorlayarak, patriarkanın kurumsal sessizliğini bozan bir eylemliliktir. İkinci dalga kadın hareketinin “kişisel olan politiktir” önermesi, tam da bu noktada kamusal politikanın özel yaşam deneyimlerinden bağımsız olamayacağını hatırlatır. Çünkü toplumsal cinsiyet ilişkileri, devletin işleyiş mantığının ve politika döngüsünün her aşamasına sinmiştir.

Son otuz yılda, literatürde ve uygulamada gözlemlenen dönüşümler, başka türlü bir kamu politikası tahayyülünün mümkün olduğunu göstermektedir. Katılımcılığı, kapsayıcılığı ve çeşitliliği merkeze alan yeni yönetim anlayışı, feminizmin üçüncü dalgasının ‘çoğul özgürleşme’ çağrısıyla da kesişmektedir. Bu kesişim, kamu politikası alanını kadınların özgül deneyimlerinin ötesine taşıyarak, tüm ötekileştirilen gruplar için adil

bir kamusal alan yaratma yönünde genişletmektedir. Kamu politikası süreci nötr değildir; aksine toplumsal güç ilişkilerinin aynasıdır. Ancak bu ayna tek yönlü değildir: patriarkanın yüzünü yansıtmakla kalmaz, dönüştürülmeye de açıktır. Feminist kuramın sunduğu eleştirel çerçeve, kamu politikasını yalnızca ‘devletin ne yaptığı’ değil, ‘kimin için’ ve ‘kimin bilgi ve deneyimiyle yaptığı’ sorularıyla birlikte ‘kamunun kapsamını’ yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Bu düşünme biçimi, “herkes için kamu politikası” idealinin gerçeğe dönüşebilmesi için gerekli entelektüel temeli sağlamaktadır.

“Vardım, varım, var olacağım”

Rosa Luxemburg

Kaynakça

- Akman, E. (2019). *Kamu Politikası*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aksoy, N. (2006). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü, Kadının Statüsü Uzmanlığı Tezi. *T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Aldemir, C. ve Budak, C. (2018). Cam Tavamı Kırılmak: Parlamentoda Cinsiyet Kotası. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 16(61), 37-64.
- Bacacı-Varoğlu, D. (2001). Örgütsel Yaşamda Toplumsal Cinsiyet Roller. Güneş, S. (Ed.), *Yönetim ve Organizasyon* içinde (1-30). Ankara: Haber Yayın Dağıtım.
- Berktaş, F. (2016). *Politikamızın Çağırısı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Borderick, E. (2012). *Applying a Gender Perspective in Public Policy: What It Means and How We Can Do It Better*. Australian Human Rights Commission. Erişim yeri: <https://www.humanrights.gov.au/about/news/speeches/applying-gender-perspective-public-policy-what-it-means-and-how-we-can-do-it#fn4>
- Budak, C. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Kamu Politikası Üretim Sürecinde Kadın Milletvekillerinin Etkileri (1983-2018)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, S. (2001). Bir’in Nostaljisinden Kurtulmak. İlyasoğlu, A. ve Akgökçe, N. (Ed.), *Yerli Bir Feminizme Doğru* içinde (385-422). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çakır, S. (2013). *Erkekler Kulübünde Siyaset: Kadın Parlamentarilerle Sözlü Tarih*. İstanbul: Versus Kitap.
- Çevik, H. H. ve Demirci, S. (2012). *Kamu Politikası*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiçek, Ş. E. ve Dikmen, S. (2016). Sosyal Bütçeleme Örneği Olarak Çocuk Dostu Bütçe. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 131-147.
- Dahlerup, D. (1980). Approaches to the Study of Public Policy Towards Women, *Women and Public Policy*, Florence, Italy.
- Dahlerup, D. (2014). The Critical Mass Theory in Public and Scholarly Debates. Campbell, R. ve Childs, S. (Ed.), *Deeds and Works: Gendering Politics After Joni Lovenduski* içinde (138-162). Colchester: ECPR Press.
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 21, 41-54.

- Delphy, C. (2015). Patriyarka (teorileri). Hirata, H., Françoise, L., Le Doaré, H. ve Senotier, D. (Ed.) *Eleştirel Feminizm Sözlüğü* içinde (245-251), (G. Acar-Savran, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Demir, Z. (2015). *Türkiye’de Kadın ve Siyaset*. Ankara: Kadim Yayıncılık.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*. (A. Bora, M. Ağduk-Gevrek ve F. Sayılan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Dye, T. R. (2013). *Understanding Public Policy*. USA: Pearson Education.
- Eray, Ş. (2015). *Yeni Kurumsalçı Yaklaşımlar Çerçevesinden Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kamu Politikası: Eğitim ve Siyasal Katılım Alt Politika Örnekleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erkan, B., Şentürk, M., Akbaş, Y. ve Paksoy, S. (2012). Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçe) Yaklaşımı. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 5(9), 85-106.
- Eroğlu, F. (2012). Yakın Dönem Anayasalarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın-Erkek Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler: Arjantin, Güney Afrika, Kenya, Kolombiya, Paraguay, Ruanda, Uganda. *TBMM Araştırma Merkezi*, Ankara.
- Gezgin-Eriş, M. (2000) “Açılış Konuşmaları”, *Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kadın-Erkek Eşitliği Politikaları Paneli*, s. 5-15, Ankara.
- Güneş-Ayata, A. (2010). Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı. Tekeli, Ş. (Ed.), *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* içinde (261-278). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Günlük-Şenesen, G., Yücel, Y., Yakar-Önal, A., Ergüneş, N. ve Yakut-Çakar, B. (2017). *Kadınsız Kentler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Inter-Parliamentary Union. (2025a). *Rwanda*. Erişim yeri: <https://www.ipu.org/parliament/RW>
- Inter-Parliamentary Union. (2025b). *Women in Parliament: 1995-2025*. Erişim yeri: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2025-03/women-in-parliament-1995-2025>
- Johnson, N. (2019). Uruguay: Slow Progress in Women’s Political Representation. Franceschet, S., Krook, M. L. ve Tan, N. (Ed.), *The Palgrave Handbook of Women’s Political Rights* içinde (421-436). London: Palgrave Macmillan.
- Kennett, P. (2008). Introduction: Governance, The State and Public Policy in a Global Age. Kennett, P. (Ed.), *Governance, Globalization and Public Policy* içinde (3-18). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Krook, M. L. ve Childs, S. (2010). Women, Gender, and Politics: An Introduction. Krook, M. L. ve Childs, S. (Ed.), *Women, Gender, and Politics* içinde (3-17). New York: Oxford University Press.
- Krook, M. L. ve Mackay, F. (2011). Introduction: Gender, Politics, and Institutions. Krook, M. L. ve Mackay, F. (Ed.), *Gender, Politics, and Institutions: Towards a Feminist Institutionalism* içinde (1-20). London: Palgrave Macmillan.
- Lamoureux, D. (2015). Kamusal/Özel. Hirata, H., Françoise, L., Le Doaré, H. ve Senotier, D. (Ed.) *Eleştirel Feminizm Sözlüğü* içinde (215-219), (G. Acar-Savran, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Lipson, L. (2005). *Siyasetin Temel Sorunları*. (F. Yavuz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lombardo, E., Meier, P. ve Verloo, M. (2012). *Policymaking and Gender*. Aalborg: Feminist Research Center in Aalborg.
- Mathieu, N. C. (2015). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet. Hirata, H., Françoise, L., Le Doaré, H. ve Senotier, D. (Ed.) *Eleştirel Feminizm Sözlüğü* içinde (76-86), (G. Acar-Savran, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Millett, K. (2018). *Cinsel Politika*. (S. Selvi, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Moroğlu, N. (2004) Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Kadın Erkek Eşitliği, *Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma-3*, s. 131-142, İstanbul.
- Nwankwor, C. (2019). Nigeria: Women's Suffrage, Change, and Continuities in Political Participation. Franceschet, S., Krook, M. L. ve Tan, N. (Ed.), *The Palgrave Handbook of Women's Political Rights* içinde (257-274). London: Palgrave Macmillan.
- O'Brien, D. Z. ve Piscopo, J. M. (2019). The Impact of Women in Parliament. Franceschet, S., Krook, M. L. ve Tan, N. (Ed.), *The Palgrave Handbook of Women's Political Rights* içinde (53-72). London: Palgrave Macmillan.
- Sayın, A. (2007). Kota El Kitabı, Geçici Özel Önlem Politikası: Kota. *Ka-Der*, Ankara.
- Shafritz, J. M., Russell, E. W. ve Borick, C. P. (2017). *Kamu Yönetimini Tamam*. (N. Öztaş, O. Durum ve S. Sıdal, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 13-36.
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (2025a). *Başkanvekilleri*. Erişim yeri: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/baskanvekilleri-ve-uyeler/baskanvekilleri/>
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (2025b). *Üyeler*. Erişim yeri: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/baskanvekilleri-ve-uyeler/uyeler/>

- T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2025). *Cumhurbaşkanlığı Kabinesi*. Erişim yeri: <https://www.tccb.gov.tr/kabine/>
- T.C. Danıştay. (2025). *Teşkilat Yapısı*. Erişim yeri: <https://www.danistay.gov.tr/icerik/10>
- T.C. Hakimler ve Savcılar Kurulu. (2025). *Hakimler ve Savcılar Kurulu*. Erişim yeri: <https://www.hsk.gov.tr/>
- T.C. Yargıtay Başkanlığı. (2025). *Yönetim*. Erişim yeri: <https://www.yargitay.gov.tr/kategori/17/yonetim>
- The World Bank. (1995). *Toward Gender Equality the Role of Public Policy*. Erişim yeri: <http://documents.worldbank.org/curated/en/443031468764979471/pdf/multi-page.pdf>
- Tokuroğlu, B. (2016). Toplumsal Cinsiyet Politikası. Altınok, H. ve Gedikkaya, F. G. (Ed.), *Kamu Politikaları Ansiklopedisi* içinde (352-356). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). *Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı*. Erişim yeri: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=adalet-ve-secim-110&dil=1>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Milletvekili Genel Seçimi Kazanan Aday Profili*. Erişim yeri: <https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/secimadaykazanana.zul>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Cinsiyete Göre Vali ve Kaymakam Oranı*. Erişim yeri: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=vali%20ve%20kaymakam>
- Uçkaç, A. (2010). Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları. *Maliye Dergisi*, 158, 422-430.
- Van der Vleuten, A. (2007). *The Price of Gender Equality: Member States and Governance in the European Union*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- Yıldız, M. ve Sobacı, M. Z. (2015). Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi: Genel Bir Çerçeve. Yıldız, M. ve Sobacı, M. Z. (Ed.), *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama* içinde (210-227). Ankara: Adres Yayınları.